

UDK: 37.013.2

Maxliyo TUROPOVA,
Xalqaro innovatsion universiteti o'qituvchisi
E-mail: turopovamaxliyo026@gmail.com

Xalqaro innovatsion universiteti pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent A.E. Ochilov taqrizi asosida

PEDAGOGICAL FEATURES OF DEVELOPING CREATIVE THINKING IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Annotation

This article discusses the pedagogical and psychological features of developing the creative thinking of primary school teachers. It presents an analytical review of several approaches to addressing the issue of enhancing creative abilities in today's context.

Key words: Creativity, thinking, features, development, introspection, retrospection, axiological approach, personal approach.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются педагогические и психологические особенности развития творческого мышления у учителей начальных классов. Приводится аналитическое изложение нескольких направлений решения проблемы развития творческих способностей в современных условиях.

Ключевые слова: Творчество, мышление, особенности, развитие, интроспекция, ретроспекция, аксиологический подход, личностный подход.

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning pedagogik va psixologik xususiyatlari, bugungi kunda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish muammosini hal qilishning bir necha yo'nalishlari tahliliy bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Ijod, tafakkur, xususiyat, rivojlantirish, introspeksiya, retrospeksiya, aksiologik yondashuv, shaxsiy yondashuv.

Kirish. Jahonda kasbiy yetuk, intellektual salohiyatli hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim muammolari masalalari bo'yicha butunjahon forumida qabul qilingan 2030 yilgacha mo'ljallangan konsepsiyada «Barcha uchun butun hayoti davomida sifatli ta'lim olishga imkoniyat yaratish» ustuvor vazifa sifatida belgilangan bo'lib, bu bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodkorligini yanada rivojlantirish, amaliyotda qo'llashning integratsion tizimini takomillashtirish, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishda innovatsiyalar va ta'lim texnologiyalari hamda zamonaviy tashkiliy tuzilmalardan foydalanish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda.

Jahon ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonining asosiy bosqichi sifatida ko'rilayotgan ijodiy kompetentlikni rivojlantirish, bo'lajak mutaxassislarning pedagogik mahoratini oshirish va ularning intellektual ijodiy tafakkurini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada bo'lajak o'qituvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda ta'lim muassasalarida ijodiy yondashuvdan foydalanish, ijodkorlik kompetensiyasini rivojlantirishning didaktik ta'minotini yaratish, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda ish beruvchining talablarini inobatga olgan holda kasbiy va shaxsiy sifatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Respublikamizda so'nggi yillarda boshlang'ich ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, ayniqsa, pedagoglar faoliyatining sifatini hamda malakasini uzluksiz oshirish bo'yicha islohotlar

olib borish, boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashning o'ziga xos tizimi yo'lga qo'yildi. Bu borada ijodiy kompetentlikni shakllantirishning elektron monitoring tizimini yaratish, lokal modulli texnologiyalarni tatbiq etish, ijodkorlikni baholash mezonlari va parametrlarini aniqlashtirish, prognostik modellarini tatbiq etishning me'yoriy asoslari ishlab chiqilmoqda. Uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish» kabi ustuvor vazifalar va yo'nalishlar belgilangan. Natijada, respublikamizda bo'lajak mutaxassislarning pedagogik faoliyati bo'yicha kasbiy tayyorgarlik darajasini va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish imkoniyatlari kengayadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Oliy ta'lim tizimida o'qituvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish masalalari A.A.Abdugodirov, B.R.Adizov, A.R.Arifjanova, Yu.M.Asadov. Kasbiy kompetentlikni rag'batlantirish, kognitiv va qadriyatlar sohalarining rivojlanish masalalari Ye.R.Antonenko, A.L.Andreev, N.K.Anoxina, E.A.Agatsi.

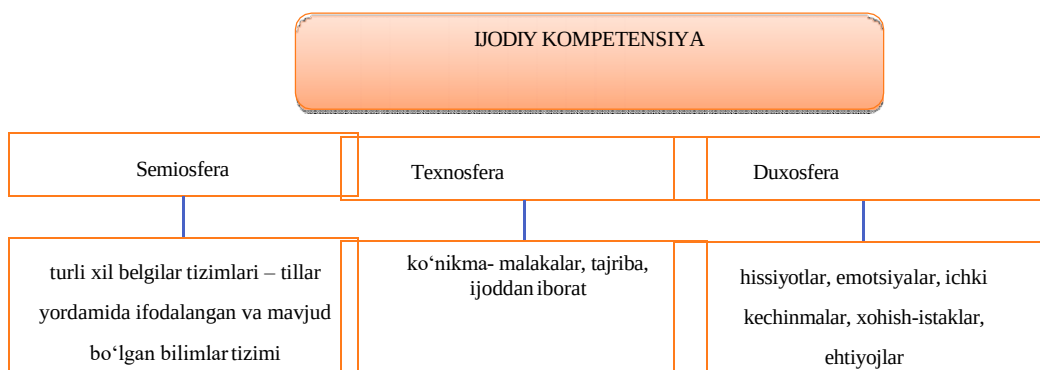
A.A.Vostrikov[166] va S.K.Lyutova[109] kabi olimlarning qarashlariga ko'ra, kasbiy kompetensiya o'z asosida semiosfera, duxosfera, texnosfera uchligiga tayanadi (1.1-rasm).

Pedagogning ijodiy tafakkuri sohasida o'tkazilgan pedagogik tadqiqotlarning nazariy tahlili kompetentlik kategoriyasining konseptual talqin etilishida farq qilishini ko'rsatadi.

Demak, intellektual rivojlanish resurslari, yoshi kattalar intellektining potensial imkoniyatlari o'quv jarayonida amalga oshiriladigan axborotni ma'no, mazmun jihatdan o'zgartirish tizimida ekan deb aytish mumkin.

Erta yetuklik davri psixik funksiyalar va intellekt eng ko'p o'zgarishlarga uchraydigan davrdir. Bu o'zgarishlar

fikrlashning obrazli, mantiqiy va samarali komponentlariga nisbatining bir xil emasligida hamda diqqat-e'tiborning qisqa muddatli va uzoq muddatli xotira xususiyatlarida o'z aksini topadi

Rivojlangan xorijiy davlatlarda shaxs xususiyatlari va qobiliyatlari, shaxsning ijodiy rivojlanishiga ta'sir qiluvchi tashqi sharoitlar, o'z-o'zini rivojlantirish masalalari Alex Moore, Delemar le Deist, D.D.Tremblay kabi pedagog-psixologlarning tadqiqot ishlarida o'z aksini topgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Bugungi kunda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning pedagogik xususiyatlarining yo'nalishlari sifatida quyidagilarni olishimiz mumkin: bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning pedagogik-psixologik falsafiy imkoniyatlarini tahlil qilish; bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning akmeologik tizimining tarkibiy qismlarini aniqlash; bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning pedagogik modelini takomillashtirish; boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirish texnologiyasini takomillashtirish[5].

Tahlil va natijalar. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkuri refleksiya harakatini bilish, tanqid qilish va me'yorlashtirish funksiyalari protsessual ketma- ketligini rejalashtira olish, natijalarini baholash, pedagogik nizolarni bartaraf etish strategiyasi elementlari hamda o'zini-o'zi kuzatish, muntazam introspeksiya va retrospeksiya qilish asosida rivojlantirilgan;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning akmeologik jihatlari mustaqil ta'limning qadriyatli-semantik yo'naltirilganligi, pedagog faoliyatini amalga oshirishning kognitiv- konstruktiv elementi hamda muammoli vaziyatlarni konstruktiv loyihalashtirishning funksional elementlarini aniqlash asosida takomillashtirilgan;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirish modeli shaxsning ijodiy imkoniyatlari, qadriyatlar asosida yo'naltirilganligi antityud munosabatlar, ichki va tashqi dinamik an'analar, fikrlash stereotiplari, ijodiy qiziqishlarni bir-biridan bosqichma-bosqich o'tishning hamohangligini ta'minlash asosida takomillashtirilgan;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirish texnologiyasi pedagogik jarayonlarning disseminatsiyasini, ijodiy to'g'arak faoliyatini natijador qilish, pedagogik izlanishlar olib borish, qiziqishlar, bilimlar, ichki kechinmalar, muloqot ehtiyojlarini namoyish etish asosida takomillashtirilgan.

Tadqiqotning amaliy natijalari quyidagilardan iborat:

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ijodiy tafakkurini rivojlantirishning metodik ta'minoti rivojlantirilgan;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirish tizimi tarkibiy qismlari aniqlashtirilgan;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning samarali metod, shakl va vositalari hamda uning aloqadorlik va izchillik tamoyillari aniqlangan;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlanganlik darajasini aniqlashga qaratilgan topshiriqlar to'plami ishlab chiqilgan[7].

Tadqiqot natijalarining ishonchiligi muammoga pedagogik- psixologik yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda ta'lim sohasidagi respublika, chet el olimlari ishlariga asoslanganligi; ilmiy tadqiqot ishining vazifalariga mos keluvchi, bir-birini to'ldirib boruvchi tadqiqot metodlarining qo'llanilganligi; tajriba-sinov ishi bo'yicha olingan natijalarning matematik-statistik tahlil metodlari yordamida ishlanganligi bilan belgilanadi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati. Tadqiqotning ilmiy ahamiyati bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishda mustaqil ta'lim faoliyati tushunchasi haqidagi ilmiy ma'lumotlar, tasavvurlarga aniqlik kiritish; ilmiy psixologik-pedagogik adabiyotlarda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tafakkuri strukturasi ijodiy kompetentlikning tarkibiy qismlarining nazariy yondashuvlar bilan boyitilganligi; bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirish jarayonini samarali tashkil qilishga doir ustuvor yo'nalishlarni aniqlaganlik bilan belgilanadi[11].

Tadqiqotning amaliy ahamiyati bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining mustaqil faoliyatida ijodiy tafakkurini rivojlantirishning pedagogik texnologiyasini takomillashtirish; bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisiga ijodiy kompetensiyaning rivojlanishi bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish hamda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining kichik yosh o'quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil qilish imkonini berganligi bilan belgilanadi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini faollashtirishda refleksiyaning «harakatni bilish», «harakatni tanqid qilish» va «harakatni me'yorlashtirish» kabi o'zaro chambarchas bog'liq va protsessual ketma-ket funksiyalariga tayaniladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirishda har qanday refleksiv jarayon kabi ijodiy faoliyat ham maqsadni belgilash, rejalashtirish, natijalarga erishilganlikka baho berish, qiyinchiliklarning sabablarini aniqlash, ushbu qiyinchiliklarga baho berishni, faoliyatning mazmun va jarayon traektoriyalarini, qiyinchiliklarni bartaraf qilish strategiyasi elementlarini o'z ichiga oladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkuri bu – shaxsning yosh xususiyatlari va imkoniyatlarini, yangi faoliyat turlarini hisobga olgan holda, ularning rivojlanishiga yordam beradigan ta'lim vaziyatlarini turli nuqta nazarlardan puxta o'ylash, mulohaza qilish, bahsli yaratuvchilik, kreativlik va mahsuldor faoliyatning tizimli namoyon bo'lishini o'z ichiga birlashtiradigan mustaqil ta'lim faoliyatda shakllangan kasbiy jihatdan ahamiyatli hisoblanadi.

Refleksiya bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishda o'zini o'zi tahlil qilish bo'lib, o'zini o'zi belgilangan maqsadga erishishi emas, balki bilim olish, tajriba orttirish usuli, ijodga kasbiy jihatidan takomillashtirishga nisbatan rag'batlantirishdir.

O'quv jarayoni predmetini o'zini tahlil qilish va o'zini baholash kiradi. Bu borada erishilgan har bir ijobiy natija mustaqil ta'lim jarayonida pedagoglarning bir-biri bilan doimiy muloqoti jarayonida loyihalarni yanada rivojlantirishda aniqlashtiradigan yangi g'oyalar va ijodiy rejalarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Ijodiy kompetentlik kasbiy ta'lim jarayonida shakllanadi; ta'lim berishning yakuniy natijasini tavsiflash uchun qo'llaniladi; bu rag'batlantiruvchi, kognitiv, qadriyat, shaxsiy-faoliyat sohaslarida, jumladan, berilgan sohasida kasbiy faoliyatida minimal tajribada ham shakllangan shaxsiy sifatni anglatadi.

ADABIYOTLAR

1. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2003. – 174 b
2. Aleks Moore. Teaching and learning: Pedagogy, Curriculum and Culture. USA. 2012 Routledge
3. Acadov Yu.M. Individualno-psixologicheskie obozneniya uchitelya kak faktor razvitiya professionalizma. Avtoref. Dicc. kand. Psichol. Nauk. –Toshkent.: «NUUZ», 2007. -25 b
4. Abduqodirov A., Actanova F., Abduqodirova F. «Case-study» uslubi: nazariya, amaliyot va tajriba. -Toshkent: Tafakkur qanoti, 2012. – B.134.
5. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Avtoref. diss... ped. fan. dok. – Buxoro, 2003. – 44 b.
6. Allambergenov A.J. Umumiy o'rta maktabi o'quvchilarida kasbiy- texnologik kompetentlikni rivojlantirish.: Avtorefer. Dis.... ped fan. bo'yicha fal. Dok. –Nukus, 2020. -52 b.
7. Arifdjanova A.R. Ta'limni axborotlashtirish sharoitida oliy ta'lim muassasalari pedagoglarning kreativ salohiyatini rivojlantirish. Ped. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. –T.: 2017. B.23.
8. Asilova G.A. Bojxona va soliq yo'nalishlari talabalarining davlat tilida kasbiy muloqot yuritish kompetensiyasini rivojlantirish. Ped. fan. dok. (DSc) ... diss. avto. – T., 2017. – 66 b.
9. Ananov B.G. Lichnost, subyekt deyatelnosti, individualnost. — M.: Direkt-Media, 2008.
10. Anisimov, O. S. Pedagogicheskaya akmeologiya : obshaya i upravlenche-skaya / O. S. Anisimov. — Minsk : Texnoprint, 2002. — 788 b.
11. Anoxina N.K. Cotsiokulturnye aspekty nauchnogo tvorchestva V.I. Vernadckogo: monografiya. Anoxina N.K.: M-vo obrazovaniya Roc. Federasii, Cib. Goc. Inductr. Un-t. –Novokuznes. 2002. -171 b.
12. Antonenko Ye.R. Formirovanie intellektualno-poznavatelnoy kompetentnosti kak faktora razvitiya kulturny camoctoyatelnoy uchebnoy deyatelnosti obuchayuyuxcy : dic. ... kand. ped. nauk / Ye.R. Antonenko. - Vladikavkaz, 2010. -176 b